

УДК 63:378(161.2)(437)"1920/1939"

DOI <https://doi.org/https://doi.org/10.31392/cult.alm.2026.2.12>**Гуленко Марія Олександрівна,***аспірантка**Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України**orcid.org/0009-0003-1945-5996**Mhulenko@ukr.net*

РОЗВИТОК ВИЩОЇ УКРАЇНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОСВІТИ В ЕМІГРАЦІЇ У 20–30-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ

У статті розглянуто проблематику формування підходів до освіти українців у еміграції на початку ХХ століття, зокрема, активного розвитку освіти аграрного напрямку, а також внеску окремих науковців у становлення української освіти. На основі застосування проблемно-хронологічного і історико-системного методів та аналізу висвітлено особливості формування української аграрної наукової думки в контексті діяльності української наукової спільноти за кордоном, як окремого явища європейського соціуму у першій половині ХХ століття. На основі архівних документів та опублікованих матеріалів проаналізовано суспільні і політичні особливості (обставини) життя українських науковців в еміграції, що визначили історію створення та діяльності Українського вільного університету (УВУ) та Української господарської академії (УГА) в Чехословаччині в контексті їх функціонування як вищих шкіл на традиціях української вільної науки, культури і патріотизму.

З'ясовано суспільні, політичні, соціальні передумови виникнення українських вищих закладів за кордоном, ключові фактори їх успішної наукової праці та результати їх діяльності, що здійснили вплив на аграрну науку в Україні, Чехії та за їх межами.

Проведено аналіз поетапного виникнення українських навчальних закладів за кордоном, впливу зовнішніх чинників на цей процес, таких, як прихильність урядів іноземних країн, їх політична та економічна підтримка у різні періоди з 20-х років і до початку другої половини 30-х років. Висвітлено суттєву ідеологічну складову як серед викладацького складу українських високих шкіл в еміграції, так і серед студентів, що мріяли повернутися з отриманими знаннями в них на Батьківщину для розбудови власної держави.

У висновках підкреслюється, що серед патріотично налаштованих українських наукових діячів першої половини ХХ ст. панували стійкі переконання щодо необхідності присутності українських фахівців, діячів, преси та науковців у європейському суспільному, науковому та політичному просторі задля того, щоб вільно нести український погляд на ті чи інші події серед інших народів світу. Такий підхід у свій час дав свої результати і зумовив чимало позитивних змін у ставленні інших народів Європи та світу до ідеї української державності.

Ключові слова: Український вільний університет, Українська господарська академія, вчені, Чехословаччина, Т. Масарик, Ф. Щербина, Український Громадський Комітет, М. Шаповал.

Hulenko Mariia,

*Postgraduate Student, National Scientific Agricultural Library
of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine*

orcid.org/0009-0003-1945-5996

Mhulenko@ukr.net

DEVELOPMENT OF UKRAINIAN HIGHER AGRICULTURAL EDUCATION IN EMIGRATION IN THE 20-30S OF THE 20TH CENTURY ON THE TERRITORY OF CZECHOSLOVAKIA

The article examines the issues of the formation of approaches to the education of Ukrainians in emigration at the beginning of the 20th century, in particular, the active development of agricultural education, as well as the contribution of individual scientists to the formation of Ukrainian education. Based on the application of problem-chronological and historical-system methods and analysis, the features of the formation of Ukrainian agrarian scientific thought in the context of the activities of the Ukrainian scientific community abroad, as a separate phenomenon of European society in the first half of the 20th century, are highlighted. Based on archival documents and published materials, the social and political features (circumstances) of the life of Ukrainian scientists in emigration, which determined the history of the creation and activities of the Ukrainian Free University (UFU) and the Ukrainian Economic Academy (UEA) in Czechoslovakia in the context of their functioning as higher schools in the traditions of Ukrainian free science, culture and patriotism, are analyzed.

The social, political, and social prerequisites for the emergence of Ukrainian higher education institutions abroad are highlighted, the key conditions for their successful scientific activity and the results of their activities that had an impact on agricultural science in Ukraine, the Czech Republic, and beyond are explored.

The gradual emergence of Ukrainian educational institutions abroad, the influence of external factors on this process, such as the favor of foreign governments, their political and economic support in different periods from the 1920s to the beginning of the second half of the 1930s, is analyzed. A significant ideological component is highlighted both among the teaching staff of Ukrainian higher education institutions in emigration and among students who dreamed of returning to their homeland with the knowledge they had gained in them to build their own state.

The conclusions emphasize that among patriotic Ukrainian scientists of the first half of the 20th century, there were firm convictions about the need for the presence of Ukrainian specialists, figures, the press and scientists in the European social, scientific and political space in order to freely carry the Ukrainian view on certain events among other peoples of the world. Such an approach at one time gave its positive results and caused many positive changes in the attitude of other peoples of Europe and the world to the idea of Ukrainian statehood.

Key words: Ukrainian Free University, Ukrainian Academy of Economics, scientists, Czechoslovakia, T. Masaryk, F. Shcherbyna, Ukrainian Public Committee, M. Shapoval.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української історичної науки постає питання системного дослідження особливостей та закономірностей функціонування національних науково-освітніх інституцій за кордоном. Особливої уваги потребує досвід міжвоєнного періоду 20–30-тих рр. ХХ ст., коли після поразки національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. на теренах Чехословаччини було сформовано унікальний інтелектуальний осередок. Завдяки всебічній підтримці чехословацького уряду та реалізації «Руської акції» Т. Масарика, українська еміграція зуміла не лише зберегти науковий потенціал, а й розбудувати потужну систему вищої аграрної освіти, центром якої у подальшому стала Українська Господарська Академія в Подєбрадах.

Дослідження цього досвіду дозволяє реконструювати стратегії виживання українських освітян та студентства в екзилі, проаналізувати їхній внесок у світову науку та зрозуміти головну мету організаторів – підготовку фахової еліти для майбутньої відбудови української економіки. У контексті сучасної повномасштабної війни, коли мільйони українців знову змушені шукати прихисток за кордоном, вивчення феномену освіти як форми культурного спротиву та збереження національної ідентичності набуває особливої гостроти. Аналіз історичних паралелей між еміграційними хвилями ХХ та ХХІ століть є критично важливим для вироблення сучасних стратегій підтримки українського наукового простору в умовах глобальних викликів.

Аналіз наукових публікацій. Важливі аспекти щодо історії організації та функціонування українських інституцій у Чехії містяться в публікаціях В. Вергунова. Значну роботу з систематизації знань про українських діячів та науковців в еміграції в Чехословаччині провів дослідник зовнішньої політики України, історії Закарпаття та Чехословаччини – С. Віднянський. Український дослідник історії визвольних змагань 1917–1921 рр. В. Моренець має ряд публікацій про історію заснування УГА, різну інформацію та відомості щодо історичних постатей, які цьому сприяли. О. Уткін подав аналіз історії створення та діяльності УГА в Чехословаччині, а також успішної науково-дослідної діяльності її викладачів та студентів. Дослідження наукової діяльності українців в еміграції та історії формування українських наукових і суспільних об'єднань за кордоном містяться у публікаціях Н. Щебетюк. Праці українських науковців дають великий спектр історичних знань про становлення української науки за кордоном, містять аналіз архівних матеріалів 20–30 рр. ХХ ст., завдяки чому сьогодні ми маємо важливу інформацію для аналізу подій тих років.

Мета дослідження полягає у висвітленні умов розвитку української сільськогосподарської наукової думки в еміграції, характеристики діяльності українських освітніх установ та дослідженні ролі тих інституцій, які приймали в українській освіті за кордоном активну участь.

Виклад основного матеріалу. Перша світова війна зумовила чимало змін в суспільно-політичному устрої світу. В той час одні досі могутні держави почали зникати, натомість активно утворювалися нові. Після поразки Української революції, що тривала протягом 1917–1921 років частина українців прийняла непросте рішення – еміграція. До цього рішення їх спонукав цілий ряд причин, серед яких зокрема були втеча від репресій та утисків з боку більшовицької та польської влади. В період становлення більшовицького режиму, політичні репресії в Україні призвели до масової еміграції на Захід сотень діячів освіти, науки й культури, тисяч інтелектуалів (Біогр. Т. Масарика). Ті українські емігранти, які ще у досить нещодавньому своєму минулому мали досвід політичної діяльності активно шукали

нагоди кооперації з європейськими діячами, їх організаціями та урядами, для продовження боротьби за свою державність. Така нагода згодом знайшлася і ключем до певного успіху стало створення науково-освітніх установ, які надовго стали центром для об'єднання українських студентів у еміграції, студенти ж аграрних дисциплін отримали можливість активно здобувати необхідну освіту, так як сподівались скоро повернутися на Батьківщину і розвивати її в даному напрямку. Яскравим прикладом цього став Український Вільний Університет (УВУ), що був заснований спершу у Відні (1921 р.), але уже через півроку розпочав свою функціонування в Празі, яка, до слова, стала чи не найпотужнішим осередком української еміграції. Також варто зазначити, що цьому сприяла політика чехословацького уряду, який надавав допомогу еміграційним закладам і дозвіл на проживання в ЧСР емігрантів із колишньої Російської імперії (Tomash H. Masaryk), та особиста прихильність Президента Чехословаччини Томаша Масарика (1850–1937) (рис. 1) (Кобильченко В).

Саме Чехословацька республіка серед держав, що тільки починали свій шлях активних учасників міжнародних відносин стала тією

Рис. 1. Т. Г. Масарик.
1877 р. (Кобильченко В.)

країною, уряд якої відіграв важливу роль в підходах країн світу щодо рішення українського питання і здійснив певний значний вплив на історичний розвиток українського народу (Полішенська М., с. 47–50). Після закінчення війни та розпаду Австро-Угорщини у 1918 р. держава Антанти визнали Т. Г. Масарика головою тимчасового уряду Чехословаччини, а 14 листопада цього ж року в Празі Національна асамблея обрала його президентом республіки (Біогр. Т. Масарика).

УВУ був урочисто відкритий у січні 1921 року у Відні в залі інженерів і архітектів. До його складу увійшли 12 професорів і 3 доценти, які проводили свої лекції в приміщеннях віденських шкіл, що були надані у користування міською радою, а 90 слухачів університету були розподілені між правничим і філософічним факультетами як 25 на першому і 65 на другому відповідно. Чеська та німецька преса тоді прихильно відгукнулася у своїх публікаціях на заснування УВУ, зробивши акцент у них на плідній науковій праці української еміграції та на ті умови, що не дали втілити подібних ідей українським науковцям на Батьківщині. На утримання УВУ Союз витратив у першому триместрі більше як 200 000 крон, але цього все одно було не достатньо для його подальшого функціонування, тому рада університету прийняла рішення залучати додаткові джерела фінансування. Кошти вдалося залучити від чехословацького уряду, куди восени 1921 року і був перенесений УВУ, після чого відносини між ним і Союзом українських журналістів і письменників у Відні було припинено.

Зазначимо, що і сам Союз українських журналістів і письменників у Відні згодом переїхав у Прагу і був заснований там заново як Союз українських журналістів і письменників на чужині, очолений академіком С. Смаль-Стоцьким (1859–1938), а в 1932 році – професором С. Сірополко (1872–1959) (Наріжний С., с. 66).

Відкриття УВУ в Празі відбулося 23 жовтня 1921 році і його діяльність почалася із зимового семестру 1921–22 академічного року. Загальний характер УВУ Празької доби значно різнився від Віденського. У Відні малий гурток українських вчених, переважно із Західної України, заклав маленький університет для невеликої групи студентів. В Празі цей університет не тільки

виріс, але набув характеру соборності, став українським університетом, що об'єднував вчених та студентів цілої України, католиків і православних. Слухачі УВУ могли також бути слухачами інших навчальних закладів. 23 вересня кожного року відбувалася звичайна передача ректорства і справ деканату новому ректорові і декану (Наріжний С., т. 1, с. 122). Запорукою плідної діяльності був високий фаховий рівень його професури, це відомі українські вчені: І. Огієнко, В. Тимошенко, В. Щербаківський, Д. Чижевський та ін. (рис. 2). Поряд з педагогічною роботою професори УВУ проводили плідну наукову, видавничу і популяризаторську роботу (Щебетюк Н.). У Празі Український вільний університет отримав щомісячну допомогу в розмірі 500 тисяч чеських крон, а керівництво Карлового університету надало приміщення для занять. Навчальний план було розроблено таким чином, щоб студенти могли поєднувати навчання в УВУ та Карловому університеті, а на перший тоді семестр вписалося понад 700 слухачів (Вергунов В. А., Віднянський С.).

Невдовзі після початку навчального процесу в УВУ стало очевидним, що освіта українців в еміграції також потребувала технічного сільськогосподарського напрямку. Ідея його створення спочатку стосувалася реалізації такого факультету при Українському Вільному університеті. Проте у січні 1922 році з ініціативи празького Українського Громадського Комітету разом із представниками Всеукраїнської спілки сільськогосподарських техніків було розроблено проект заснування української вищої технічної школи (Моренець В.). Чимало зусиль до цього доклав М. Шаповал (1882–1932).

М. Ю. Шаповал (рис. 3) приділяв значну увагу місії української еміграції в інших державах. Він зазначав, що відкриття подібних УВУ та УГА українських навчальних закладів крім своєї прямої, освітньої функції, несе в собі також важливу функцію роботи над міжнародним визнанням українців, як окремого народу, а також зміцнення визнання суверенітету української держави у світі (Шаповал М., с. 15).

Таким чином, за його поглядами, мав відбуватися зв'язок з іншими народами в політичній, культурній, господарській сферах. І кожен народ, що мав на меті бути незалежним, мати суверенну державу, мусив бути репрезентованим у інших країнах світу у вигляді посольств,

Рис. 2. Світлина професорів, доцентів та лекторів Українського вільного університету у 1921–1922 рр.:

1-й ряд сидять зліва: С. Дністрянський, Ір. Горбачевський, О. Колесса, С. Смаль-Стоцький, Ф. Щербина; 2-й ряд зліва: А. Артимович, Д. Антонович, Б. Матюшенко, М. Носкова-Бочкова, М. Лозинський, К. Лоський, Д. Дорошенко; 3-й ряд зліва: В. Старосольський, В. Щербаківський, С. Рудницький, Р. Лашенко, В. Тимошенко (Наріжний С., т. 1, с. 466)

консульств, а також серед учених, політиків, артистів, особливо молоді. Адже міжнародне визнання суверенності держави, як визначав М. Шаповал, має дві важливі окремі складові, однією з яких є самовизначення людей як окремого народу і прагнення до незалежності самих представників цього народу, а другою, не менш важливою, – міжнародне визнання прагнення до незалежності такого народу, підтримка інших країн світу, його союзників на цьому шляху (Жукова О., с. 5).

Таким чином було прийнято рішення про заснування самостійного вищого навчального закладу технічного напрямку із трьома основними напрямами агротехнічної освіти: агротехнічно-лісовий, сільськогосподарсько-інженерний та економічно-кооперативний. За першими двома напрямами основні кадри професури, а також першу президію Академії було направлено саме із Спільки сільськогосподарських техніків. Ректором став І. Шовгенів (1874–1943) – український гідротехнік і меліоратор, проректором – Б. Іваницький (1878–1953) – фахівець у галузі лісівництва, геоботанік, громадський діяч і засновник

української школи лісівників, секретарем професорської ради був доцент І. Шереметинський (1873–1937), ветеринарний лікар, директор Департаменту ветеринарії уряду УНР, згодом професор УГА.

Третій відділ майбутньої Академії, економічний був розроблений і укомплектований

**Рис. 3. М. Шаповал (1882–1932)
(Жукова О.)**

силами тих професорів-економістів, які знаходились у Празі.

Українська сільськогосподарська академія розпочала свою діяльність 22 квітня 1922 року. Її статут було затверджено 16 травня 1922 року згідно з ухвалою Міністерства Хліборобства Чесько-Словацької Республіки за числом 35168-1а виданого на підставі закону від 9 квітня 1920 р. (ч. 238 збір зак. розпоряджень), згідно якого УГА визначалася як приватна школа з високошкільською організацією в справах адміністрування школою, формами викладів та проведення іспитів вона визначалася як «Національна висока фахова школа», що ставила своїм завданням підготувати для України вчених агрономів, лісників, економістів, кооператорів, статистиків, меліораторів, гідротехніків та технологів (УГА в ЧС, с. 1). Лектуру очолювали провідні вчені різних галузей знань: з лісівництва – Б. Іваницький, М. Косюра, С. Колубаєв; з економічних наук – В. Тимошенко, М. Добриловський, В. Іванис; із соціології, статистики – О. Бочковський, В. Старосольський, Ф. Щербина; з технічних наук – С. Комарецький, М. Вікул, І. Труба та ін. (Вергунов В. А.). З 3 травня 1922 року УГА розташовувалася неподалік від Праги у місті Подебради (Наріжний С., с. 137).

Створення Академії відбувалось у складних умовах після закінчення Першої світової війни. «Не було ні таблиць, ні збірок, ні пристроїв, ні одної фахової книги й ні одного українського підручника, – свідчив професор Б. Г. Іваницький, – але було в нас ясне розуміння важливості й відповідальності за ту справу, до якої ставали ми після невдач боротьби за державність. Було глибоке почуття національного обов'язку... (Уткін О., с. 94)». Перший бюджет УГА був достатньо скромний – 70 тис. чеських крон щомісячно. В організаційних питаннях навчання студентів Академія підпорядковувалася Міністерству хліборобства. Матеріально-фінансовим забезпеченням займалося Міністерство закордонних справ Чехословаччини, за кошти якого утримувалася вся академія та виділялись стипендії студентам, які не мали жодних засобів для навчання. Частину грошей для придбання учбових приладів надавало Міністерство хліборобства (Уткін О., с. 95). Як відмічав С. Наріжний, в цілях економії професори і студенти самі виготовляли учбові прилади

(Наріжний С., т. 2, с. 139). Фінансові компенсації Чехословаччині щорічно надавала Ліга Націй для допомоги емігрантам із колишньої Російської імперії. За рахунок цих коштів утримувались культурно-освітні установи, виділялись стипендії (Уткін О., с. 95).

Завдяки комунікації на найвищому урядовому рівні, матеріальне становище Академії поступово покращувалося (Кобильченко В., с. 139). Таким чином значною стала матеріально-технічна база цього вузу, особливо щодо закріплення знань і проведення спеціальних дослідницьких робіт, що складалася з 33 профільних кабінетів, 2 дослідних ферм, 1 лісового розсадника, метеорологічної станції, 4 термінологічних комісій, 2 навчальних кооперативів. Усе разом дозволило Академії досить швидко стати одним із провідних галузевих науково-освітніх центрів не тільки Чехословаччини, а і Європи. Друкований доробок з цього приводу професорсько-викладацького складу вузу тільки на 1 січня 1931 р. досягав 28 845 публікацій. Викладачами УГА були майже 90 провідних для свого часу учених та освітян, які практично всі емігрували з України (Вергунов В. А.). Кількість викладачів Академії періодично змінювалася. У 1928 р. їх налічувалось 96 осіб, потім цей показник зменшився до 70 (Уткін О., с. 96).

Студентство Академії складалося із дійсних і вільних слухачів, усього за всю історію її існування було зараховано 786 осіб, набір на навчання проводився лише 6 разів і переважно більшістю серед студентів були козаки і старшини української армії з таборів для інтернованих у Польщі, Чехословаччині та Румунії, для яких Подебради стали справжньою Меккою. Лише перший рік до ректорату надійшло понад 600 заяв із проханням прийняти до академії. Таким чином, отримавши звання інженера, освіту здобули 569 осіб: агрономів – 125, лісників – 92, хіміків-технологів – 58, гідротехніків та економістів-кооператорів – 167. Більшість студентів до 1926–1927 рр. отримувала стипендію від чехословацького уряду (Уткін О., с. 97). Крім того у 1922 році при УГА було засновано матуральні курси за програмою реальних шкіл для тих українських студентів, які не встигли отримати середньої освіти перед еміграцією, щоб уможливити їх вступ в УГА. Всього курси прослухало 127 осіб (Наріжний С., т. 2, с. 76).

Найбільшу кількість слухачів мали агрономічний, гідротехнічний та економічний відділи, найменшу – статистичний і кооперативний. Переважна кількість студентів академії походила зі Східної та Західної України, а також Бессарабії, Буковини, Кубані, Зеленого Клину (Моренець В.).

Українські студенти УГА сподівалися, що вони знаходяться та навчаються закордоном тимчасово, на 2 роки, що вони скоро повернуться в Україну, і що їхній досвід буде корисним на Батьківщині. Але швидкого повернення додому не сталося, і випускники УГА змушені були шукати роботу з огляду на ті реалії, що на той момент склалися (Моренець В.).

Світова економічна криза 30-х років не найкращим чином вплинула на ринки Європи, Чехія не стала виключенням. Навіть за тих обставин випускники Академії знаходили для себе можливості для працевлаштування. Загалом із фахом інженера випускники УГА знайшли роботу у 16 різних країнах, найбільше – у Чехії і тодішній Польщі на сучасних західноукраїнських землях (Наріжний С., т. 1, с. 141, Уткін О., с. 100). Як засвідчують архівні документи українські студенти, що закінчили УГА активно писали заяви про бажання виїхати на роботу до французьких колоній в Африці (рис. 5). А такі

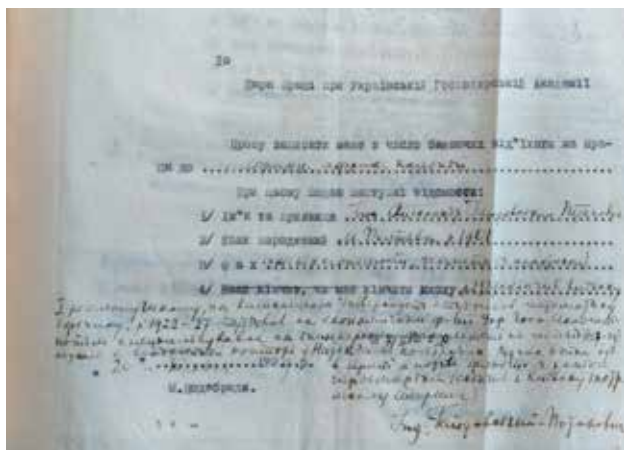
випускники УГА, як Е. Гловінський, С. Колубаїв, В. Кучеренко, Е. Томашевський відзначились своєю самостійною фахово-літературною працею (Наріжний С., т. 1, с. 162).

Прославили як Чехію, так і Україну новітніми відкриттями для потреб аграрного сектору обох країн: К. Мацієвич, Ю. Русов, Б. Іваницький, В. Тимошенко та ін. Їхні здобутки отримали прижиттєве визнання чисельними медалями та дипломами різних виставок Чехословаччини у 20–30-х рр. минулого століття (Наріжний С., т. 1, с. 163). Проте в 1928 році академія повністю перейшла у підпорядкування Міністерства хліборобства, яке майже одразу після цього заборонило подальший набір нових студентів та поставило перед керівництвом Академії завдання щодо її поступової ліквідації до кінця 1931/1932 навчального року.

Факторами, що спричинили закриття Академії вважають економічну кризу та зменшення фінансування (Наріжний С., т. 1, с. 164). Водночас були інші версії причин закриття Академії. В емігрантських колах згадувався вплив країн, вороже налаштованих до справи державного відродження українського народу (насамперед Росії) та неприхильне ставлення до Академії міністра сільського господарства Срдітки (Моренець В.).

Рис. 4. Книжкова крамниця при УГА, 1924 рік.
(Наріжний С., т. 1, с. 120)

**Рис. 5. Заява інженера-економіста
Олександера Гайдовського-Потапович
до Бюро Академічної громади.
20 травня 1929 року (ЦДАВО України).
Ф. 3795. Оп. 1. Спр. 770. Арк. 3**

Усі зусилля зі збереження Академії не дали результатів. Офіційно її ліквідували відповідно до постанови Ради міністрів ЧСР від 31 грудня 1935 р. та наказу Міністерства хліборобства від 1 січня 1936 р., а її спадкоємцем став Український технічно-господарський інститут в Подєбрадах, що продовжив діяльність як заочна вища політехнічна школа.

Висновки. подій на початку та в першій половині ХХ століття на теренах сучасної України, та внаслідок суттєвих і масштабних змін суспільно-політичного, культурного, соціального життя і в Європі, українці опинилися в складному становищі. У пошуках виходу із ситуації, що склалася із безчинством на їх рідних землях більшовиків, значна частина тогочасного соціуму емігрувала. Нажаль, нинішнє покоління українців, що вже 5-й рік поспіль вимушене жити в умовах російської збройної агресії на території України та проти українців. Як і більше 100 років тому, українці змушені покидати власні домівки, улюблену справу, дехто розлучається з рідними, частина українців опинилася в еміграції, в зовсім іншому соціумі, культурних особливостях, мовному середовищі.

Еміграція ніколи не буває легкою. На початку ХХ ст. українців в еміграції спіткали труднощі різного характеру, від фінансових до правових. Це суттєво відрізняло українську еміграцію від, скажімо, еміграції російської, яка, як нація

імперська мала змогу попередньо акумулювати у своїх руках чималий запас грошей та інших цінностей і тому дуже скоро в Європі почали відкриватися російські банки, освітні заклади та інші установи та підприємства. Таким чином російська еміграція активно включалася у соціальний процес країн, в яких перебувала. Події повномасштабної російської війни проти українського народу, що почалася у лютому 2022 року, в черговий раз викрили цю давню проблему російської пропаганди, яка широко представлена і профінансована в країнах світу, чимало її в країнах Європи і в Америці, тому важливо пам'ятати, що війна ця не тільки збройна, а й інформаційна. У світлі цих обставин особливо пророчими виглядають слова лідерів українського суспільства, таких, як Микола Шаповал, що вже у 20-х роках ХХ століття застерігав український народ дбати про інформаційну підтримку своєї незалежності не тільки всередині України, а й в світі. Так, українська еміграція не мала таких можливостей, як російська і тому була змушена поступово, щабель за щаблем, займати своє місце в суспільстві, покладаючись лише на власні сили і здібності. Той поступ не був безуспішним. Українські організації досягли значних успіхів, діяльність тих людей, які рухали українську освіту, українське видавництво, український суспільно-політичний рух у інших країнах, безумовно, забезпечила досягнення ряду важливих цілей, як наукових і освітніх, так і суспільно-політичних. Вкрай важливим було згуртувати українців навколо української культури та науки, а також забезпечити високий рівень культурної і наукової комунікації з народами інших країн, зокрема у Європі.

Заснування Українського Вільного Університету та Української Господарської Академії, діяльність яких відкривала низку можливостей та перспектив українським діячам, викладачам та студентам стало можливим, передусім, завдяки вдалій та успішній комунікації очільників української громади із тодішнім урядом Чехословаччини. Цей факт є своєрідним нагадуванням крізь століття, наскільки важливою є успішна взаємодія із іншими народами і скільки цінних переваг вона може нам дати. У 20–30 рр. ХХ ст. вищі освітні установи та об'єднання української еміграції виконали

свою важливу місію об'єднання українців між собою та з іншими дружніми народами, посприявши активному розвитку української наукової думки і вищої освіти за кордоном.

Список використаних джерел:

- Біографія Томаша Масарика. URL: [https://www.chehyvolyni.com.ua/upload/files/MASARYK%20\(1\).pdf](https://www.chehyvolyni.com.ua/upload/files/MASARYK%20(1).pdf).
- Вергунов В. А. (2013). Сільськогосподарська дослідна справа Чехії та України: з історії взаємин. *Історія науки і біографістика*, 1. URL: https://inb.dnsgb.com.ua/2013-1/13_vergunov.pdf.
- Віднянський С. В. (2009). Масарик Томаш-Гарріг. *Енциклопедія історії України*. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка. 790 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Masaryk_T_G.
- Жукова О. (2023). Міні-Україна в Чехії: 100 років тому уродженець Донеччини Микита Шаповал заснував Українську господарську академію. *Вільне радіо*. URL: <https://freeradio.com.ua/mini-ukraina-v-chekhii-100-rokiv-tomu-urodzhenets-donechchynu-mykyta-shapoval-zasnuyav-ukrainsku-hospodarsku-akademiiu-foto/>.
- Заява інженера-економіста Олександра Гайдівського-Потаповича до Бюро праці при Українській господарській академії від 20 травня 1929 р. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 3795. Оп. 1. Спр. 770. Арк. 3.
- Кобильченко В. (2021). Томаш Гарріг Масарик. Президент, що став символом свободи. *Історична правда*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2021/10/28/160375/>.
- Tomash H. Masaryk (1930). *The Making of a State: Memories and Observations, 1914–1918*. FA Stokes Co. New York. 518 p.
- Моренець В., Величко Г. Фортеця української вільної науки. (2020). *Історична правда*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/11/8/158421/>.
- Наріжний С. П. (1942). *Українська еміграція*. Т. 1: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Прага. 372 с.
- Наріжний С. П. (1999). *Українська еміграція: Культурна праця української еміграції 1919–1939*. Київ: Вид ім. Олени Теліги. Т. 2. 272 с.
- Полішенська М. (2012). *Diplomatické vztahy Československa a USA 1918–1968: 1. svazek: Ministerstva, legace a diplomaté*. Praha: Nakladatelství Libri. 457 с.
- Українська господарська академія в Чехословацькій республіці (1928). *Подєбради*. 64 с.
- Уткін О. (2018). Вища аграрна школа української еміграції (1922–1935 рр.). *Київські історичні студії*, 1(6), 94–102.
- Шаповал М. (1926). *Завдання української еміграції*. Прага. 20 с.
- Щебетюк Н. Б. (2013). Чеська сільськогосподарська книга у фондах ННСГБ НААН: історія та сучасність. *Історія науки і біографістика*, 1. URL: https://inb.dnsgb.com.ua/2013-1/13_stebetuk.pdf.

References:

- Biography of Tomash Harih Masaryk. Hromadska orhanizatsiia Zhytomyrska spilka volynskykh chekhiv [Public organization Zhytomyr Union of Volyn Czechs] [in Ukrainian].
- Verhunov, V. A. (2013). Silskohospodarska doslidna sprava Chekhii ta Ukrainy: z istorii vzaiemyn [Agricultural research in the Czech Republic and Ukraine: from the history of relations]. *Istoriya nauky i biohrafistyka – History of Science and Biographical Studies*, 1. URL: https://inb.dnsgb.com.ua/2013-1/13_vergunov.pdf [in Ukrainian].
- Vidnianskyi, S. V. (2009). Masaryk Tomash-Harrih [Masaryk Tomasz-Harrig]. *Entsyklopediia istorii Ukrainy – Encyclopedia of Ukrainian History*. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv [in Ukrainian].
- Zhukova, O. (2023). Mini-Ukraine v Chekhii: 100 rokiv tomu urodzhenets Donechchyny Mykyta Shapoval zasnuvav Ukrainsku hospodarsku akademiiu [Mini-Ukraine in the Czech Republic: 100 years ago, a native of Donetsk, Mykyta Shapoval, founded the Ukrainian Economic Academy.] *Vilne radio* [in Ukrainian].
- Zaiava inzhenera-ekonomista Oleksandra Haidovskoho-Potapovycha do Biuro pratsi pry Ukrainskii hospodarskii akademii vid 20 travnia 1929 r. [Application of Engineer-Economist Oleksander Haidovskyi-Potapovych to the Labor Bureau at the Ukrainian Husbandry Academy dated May 20, 1929]. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchychk orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (TsDAVO Ukrainy) [Central State Archive of Higher Authorities and Management of Ukraine]. Fond 3795, opys 1, sprava 770, arkush 3 [in Ukrainian].
- Kobylchenko, V. (2021, October 28). Tomash Garig Masaryk. Prezydent, shcho stav symvolom svobody [Tomas Garrigue Masaryk. The president who became a symbol of freedom]. *Istorychna Pravda* [in Ukrainian].
- Tomash H. Masaryk (1930). *The Making of a State: Memories and Observations, 1914–1918*. FA Stokes Co. New York. 518 p.

Morenets, V., Velychko, H. (2020). Fortetsia ukrainskoi vilnoi nauky [Fortress of Ukrainian free science.] *Istorychna Pravda – Historical truth* [in Ukrainian].

Narizhnyi, S. P. (1942). Ukrainska emihratsiia. Kulturna pratsia ukrainskoi emihratsii mizh dvoma svitovymy viinamy [Ukrainian Emigration. Cultural Work of Ukrainian Emigration Between the Two World Wars]. Vol. 1. Praha. 372 p. [in Ukrainian].

Narizhnyi, S. P. (1999). Ukrainska emihratsiia. Kulturna pratsia ukrainskoi emihratsii 1919–1939 [Ukrainian emigration. Cultural work of Ukrainian emigration 1919–1939]. Kyiv: Vyd im. Oleny Telihiy. 272 p. [in Ukrainian].

Polišenská Milada (2012). Diplomatické vzťahy Československa a USA 1918–1938: Ministerstva, legace a diplomaté [Diplomatic relations between Czechoslovakia and the USA 1918–1938: Ministries, legations and diplomats]. 1. Svazek. Praha. Libri. 457 p. [in Czech].

Utkin, O. (2018). Vyshcha ahrarna shkola ukrainskoi emihratsii (1922–1935 rr.) [Higher Agrarian School of Ukrainian Emigration (1922–1935)]. *Kyivski istorychni studii – Kyiv Historical Studies*, 1(6), 94–102 [in Ukrainian].

Ukrainska hospodarska akademiia v Chekhoslovatskii respublitsi [Ukrainian Economic Academy in the Czechoslovak Republic] (1928). *Podiebrady – Poděbrady*. 64 p. [in Ukrainian].

Shapoval, M. (1926). Zavrannia ukrainskoi emihratsii [The Tasks of Ukrainian Emigration]. Praha. 20 p. [in Ukrainian].

Shchebetyuk, N. (2013). Cheska silskohospodarska knyha u fondakh NNSHB NAAN: istoriia ta suchasnist [Czech agricultural book in the collections of the National Agricultural Library of the National Academy of Sciences of Ukraine: history and present day. History of science and biography]. *Istoriya nauky i biohrafistyka – History of Science and Biographical Studies*, 1 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 19.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026